

*М.П. Ткач – студентка IV курсу юридичного факультету
Української академії банківської справи НБУ;
науковий керівник – ст. викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Української академії банківської справи НБУ П.М. Маланчук*

ДОПИТ ПІДОЗРЮВАНОВОГО: ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Допит підозрюваного – це слідча дія, яка провадиться шляхом опитування особи, що має статус підозрюваного, з метою одержання даних з приводу обставин, які стали підставою для її затримання або застосування запобіжного заходу, а також для отримання іншої інформації, яка має доказове чи інше значення для справи [3, с. 460]. Допит є не тільки найбільш поширеною та ефективною вербальною слідчою дією, а й найбільш необхідною в процесі проведення досудового розслідування.

Відповідно до ст. 43-1 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України), підозрюваним визнається особа, затримана за підозрою у вчиненні злочину, або особа, до якої застосовано запобіжний захід до винесення постанови про притягнення її як обвинуваченого [1]. Однією із найбільших проблем практики, є проведення допитів в якості свідків органами дізнання та досудового слідства осіб, які не набули статусу підозрюваних, однак щодо яких є дані про їх приченість до вчинення злочину [2, с. 9]. Цим суттєво порушуються права таких осіб, зокрема право на захист.

Процесуальний порядок проведення допиту підозрюваного врегульовано статтями 44-48, 107, 134-136, 143-146 КПК України [1]. Зупинимось на деяких його особливостях:

1) при допиті підозрюваного присутність захисника є обов'язковою, за винятком випадків, коли він відмовляється від нього і його відмова прийнята, про що робиться відповідна відмітка у протоколі. Однак слід враховувати, що на практиці трапляються випадки, коли захисник знає правду про обставини вчинення злочину, і перешкоджає встановленню істини по справі шляхом спонукання підозрюваного до повідомлення слідчому неправдивих відомостей. Ця проблема є питанням дотримання адвокатом Правил адвокатської етики, схвалені 1 жовтня 1999р. Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури та Закону України “Про адвокатуру”. В разі порушення цих Правил, зокрема за поданням слідчого, до адвоката можуть бути застосовані заходи дисциплінарної відповідальності у порядку, встановленому чинним законодавством про адвокатуру [6];

2) перед допитом підозрюваному має бути роз'яснено його права, передбачені статтею 43-1 КПК України [1]. Деякі положення цієї статті потребують уточнення і доповнення, зокрема:

- “знати, в чому він підозрюється”. Таке формулювання є некоректним, його слід перефразувати так: “знати, у вчиненні якого злочину його підозрюють”;
- “відмовитись давати показання та знати, що показання особи можуть бути використані проти неї”. (Слідчий перш за все має наголошувати саме на цьому праві. Воно впливає із правила привілегії проти самообмови і має

англійське походження (“Правило Міранди”). Його походження пояснюється наступними причинами. Підозрюваний має подвійний статус в процесі: він одночасно є і стороною (коли надає роз’яснення – версію захисту), і джерелом доказової інформації (коли дає інформацію про предмет доказування). Обвинувальний (змагальний) процес має визнавати в підозрюваному суб’єкт спору, від якого залежить результат справи [4, с. 34];

- “мати захисника і побачення з ним до першого допиту”. Дане право, на мою думку слід сформулювати так: “мати обраного ним чи в передбачених цим Кодексом випадках призначеного йому захисника з моменту затримання чи визнання його підозрюваним і давати показання в його присутності, чи захищати себе особисто та до першого допиту мати конфіденційне побачення із захисником, а після першого допиту – без обмеження їх кількості та тривалості”;

3) допит не можна проводити у нічний час (з 22.00 до 6.00), крім випадків, коли його не можливо відкласти. На мою думку, слід закріпити поняття нічного часу в ст. 32 КПК України [1]. Забороняються довгі, виснажливі допити (тривалістю понад чотири години без перерви або допит протягом доби загальною тривалістю понад вісім годин). Крім того, існують певні особливості, пов’язані із індивідуальними рисами особи, рівнем її розвитку, віком тощо. Зокрема Л. Удалова, звертає увагу на те, що тривалість допиту неповнолітніх, який би дав змогу забезпечити найбільш оптимальний результат, не повинна перевищувати однієї години на день [5, с. 164];

4) забороняється домагатися показань шляхом насильства, погроз, брехні, шантажу та інших незаконних засобів. Широку дискусію викликала проблема застосування технічних засобів, що реєструють реакцію підозрюваних, свідків, обвинувачених у судочинстві, використання психологічних тестів, що дозволяють діагностувати типи темпераменту, можливу реакцію індивіда на подразник, прогнозувати поведінку особи в певних ситуаціях, в тому числі конфліктних. Проте, більшість науковців вважає застосування таких засобів неприпустимим, а отримання даних за допомогою них рівносильним отриманню інформації шляхом обману та насильства, що суперечить моральним засадам кримінального процесу. Такої думку допримуються В. Коновалова, В. Тертишник, Л. Удалова та інші.

У КПК України слід закріпити статтю такого змісту: “Застосування технічних засобів, що реєструють психофізіологічні реакції осіб (лайдетектора, поліграфа та інших) на допиті не допускається. Застосування щодо допитуваного прийомів психологічного впливу не повинні позбавляти його можливості вільного вибору лінії поведінки. Всі сумніви щодо допустимості застосування таких засобів і прийомів повинні розв’язуватись на користь допитуваного відмовою в їх застосуванні” [3, с. 594]);

5) недопустимість навідних запитань. Це положення передбачене в КПК України лише стосовно свідка, потерпілого, обвинуваченого. Тому, вважаю що необхідним є закріплення в ст. 32 поняття навідних питань, а ст. 143 КПК України доповнити такою частиною: “при допиті підозрюваного забороняється ставити

запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї (навідні запитання)”.

Література

1. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 28 грудня 1960 р. // Відомості Верховної Ради. – 1961. – № 2. – ст. 15.
2. Тертишник В.М., Ферман Н.А. Допрос на предварительном следствии: Учеб. Пособие. – Харьков: Ун-т внутр. дел., 1996. – 43с.
3. Тертишник. В.М. Научно-практический комментарий до Кримінально-процесуального кодексу України. – К.: А.С.К., 2005. – 1056с.
4. Уголовный процесс современных зарубежных государств: Учебное пособие / К.Б. Калиновский. Петрозаводск: Изд-во ПетрГУ, 2000. – 48с.
5. Удалова Л. Особливості проведення вербальних слідчих дій // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 11. – с.164-165.
6. Юридичний вісник України. – 1999. – № 46. – 18-24 листоп.

Ткач, М.П. Допит підозрюваного: проблеми дотримання прав і свобод людини [Текст] / М.П. Ткач; наук. кер. П.М. Маланчук // Права людини в умовах сучасного державотворення : теоретичні і практичні аспекти : зб. тез доп. І Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (8-9 грудня 2006 року). – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С. 269–271.